

समृद्ध प्रदेशका लागि युवा स्वरोजगार : सम्भावना र चुनौति

स्व भन्नाले आफै रोजगार अर्थात रोजगारी भन्नाले काम धन्दा गरी आत्मनिर्भर बन्ने अवस्था बुझिन्छ । आफै सिर्जना गर्न सकिने रोजगारीका अवसर, सम्भावना र चुनौतिका चाडहरूलाई नियाल्ने हो भने यसको लहरो गाउँका साना तिना कुन्दुरा देखि देशको कानुन, नीतिनिर्माण र राज्य संचालनको तौर तरिकाको पिँधसम्म नै पुग्नु पर्छ । समृद्ध भन्नले सम्पन्न भन्ने बुझिन्छ । सम्पन्न शब्दलाई सीमाइक्न गर्न गाहो छ । नेपालमा वि.सं. २०६५ सालमा युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषको स्थापना गरिएको छ । यसले देशका आर्थिक रूपले विपन्न महिला, दलित, आदिवासी, जनजाति, मधेशी, थारु, सीमान्तकृत, लोपोन्मुख, अल्पसंख्यक, मुस्लिम, अपाङ्ग, किसान, मजदुर, सुकुम्वासी र साना व्यवसायी सबैलाई सेवामुलक रोजगार कार्यक्रम संचालन गर्न सहुलियत ऋण प्रदान गर्दै आएको छ । रोजगार स्थापना गर्न नेपालमा जे जति काम कार्य भएका छन् ती बालुवामा पानी खनाए सरह हुदै आएका छन् । हुन त केही पनि नभएको पनि होइन तर जति हुन पर्ने हो त्यो अवश्य नभएको नै हो । यसको कारण यहाँको चुनौतिका थुप्राहरूले घेरिएका थोरै सम्भावनामा घुन पुत्ता लागेर नै हो ।

हाम्रो देशलाई सात प्रदेशमा बाडिएको छ । स्रोत, शक्ति, साधनको बाडफाड र विकासलाई विकेन्द्रीकृत गर्नको लागि बाडिएको प्रदेश सरकारलाई समृद्ध बनाउन यहाँका युवाहरूलालाई रोजगारको व्यवस्था गर्ने पर्छ । युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउनका लागि थुपै सम्भावना छन् । सम्भावना सँगै चुनौति त आउँछन् नै । ती चुनौतिलाई तह लगाउदै सम्भावनाको खोजी गरी लागु समेत गर्न आवश्यक छ । मेरो विचारमा समृद्ध प्रदेशको कल्पनालाई साकार पार्न युवाहरूलाई वैदेशिक रोजगार होइन यसलाई निरुत्साहित गर्दै देशमै केही गरौं भन्ने अभियान संचालन गर्नु पर्छ । विदेशमा रहरले मानिस जाईन । कहरले सपना बोकेर विदेश गएका सयौं युवा बाकसमा सपना बनेर स्वदेश भित्रिएका छन् । एअरपोर्टमा नेपाली होनहार युवाको लास उठाउन कापिरहेका हातले सानो तिनो जागिर नेपालमै पाए कलिला छोरा छोरी जहान परिवार छोडेर नजाने प्रण गर्दछ, तर विहान बेलुकाको हात मुख जोर्न फेरी विदेशिन बाध्य हुन्छन् । यस्तो अवस्थालाई रोक्न राज्यसत्तामा वस्ने, नेतृत्व गर्ने, राज्यका निकायहरूले सोच्ने पर्छ । अब नसोचे कहिले सोच्ने, अब नगरे कहिले गर्ने, बेला ढिपिक्क डिलमा पुगेको छ ।

म त भन्नु देशमा सम्भावनाका थुप्राहरु अवसर नपाएर सडेका छन् । खोजिएको छैन । हामी प्याज रोपेर पिपलको आशा गढ्हाँ, धान रोप्दैनौं धनसार खोतल्हाँ, करेसाबारी कोर्टदैनौं अर्गानिक तरकारी खोज्हाँ, सिप आर्जन गदैनौं सिपाती भइदिन्हाँ, अनि हामी समृद्धको सपना जप्दै हिड्हाँ । रोपे के फल्दैन देशमा, गरे के हुदैन यहाँ । त्यसैले पहिलो समृद्धको एक महत्वपूर्ण पाटो कृषि जगत नै हो । कृषिमा आधुनिकीकरण गर्नुपर्छ भनेर विद्यार्थीकालदेखि बुद्धेसकालसम्म पढेकै हो खै आधुनिकीकरण ? कस्तो हुन्छ ? देखेनौं । अब किताबका पानामा होइन वास्तविक किसानलाई आधुनिकीकरणको स्वाद चखाउन पन्यो । कृषिमा फटको मारेको देशले के कसरी उन्नती गन्यो त्यो उपाय कही कतै किताबका पानामा पनि पढाइएन । अलिअलि सिको गरेर सामुहिक खेती प्रणाली गर्नु पर्छ त भनियो त्यो त आसेपासे, छेउछाउकाले ल्याए चापाए सके । बारीमा खुर्सानीको ढेडी फल्दैन कागजमा ठूला ठूला कृषि प्लट देखाएर अनुदान भवाम्म पारियो अनि कृषि आधुनिकीकरणको माला लगाएर सबैलाई नारा लगाउन भनियो । वास्तविक कृषक तालुमा आलु फलाएर नुनिला पसिना घुटुक्क निल्वै हिडेको छ । कहाँ खोज्ने समृद्धि ।

रोप्न पन्यो कृषि मन्त्रालयको नेतृत्वमा किसानका वास्तविक समस्याहरु । खोज्न पन्यो वास्तविक किसानका सम्भावनाका सपनाहरु अनि देखाउन पन्यो आफै अनुकरणीय बनेर । अनि पो रोजगारीका आयामहरु थिपिएलान नत्र त जुन गोरुको सिड छैन उसैको नाम तिखे भन्ने उखान सावित होला नि । कृषिमा आधुनिकीकरण गर्ने नै हो भने कृषि हब बनाओँ । कृषि उत्पादन गर्ने एउटा कम्पनी खोलौं, कृषि सामग्री खरिद विकीको अर्को कम्पनी खोलौं । खपत हुनेलाई देशमा खपत गरौं खपत भएन भने विदेश सप्लाई गर्ने अर्को कम्पनी खोलौं ।

कम्पनीमा काम गर्ने कामदार क्षमता अनुसार लिएँ अनि पार्दिशताका साथ नो वर्क नो पे लागु गरैँ । रोजगारीको सिर्जना हुने ठाउँ यो पनि हुनेछ । यस्ता कम्पनीका शाखा, उपशाखाहरूलाई प्रदेशका प्रत्येक स्थानीय सरकारका कार्यालयसम्म पुऱ्याआँ त त्यहाँ रोजगारीका अवसरहरु कति सिर्जना हुनेछन् । कम्पनीकै मातहतमा रहेर कृषि अनुसन्धान गर्ने, कृषि प्रविधिको आविष्कार गर्ने, प्रविधिलाई नेपाली माटो सुहाउदो परीक्षण गरी प्रयोग गर्ने वातावरण मिलाआँ त अवश्य पनि प्रदेशका युवाहरु रोजगारमा सामेल हुनेछन् । आफै साना तिना कृषि उद्योग खोल्ने छन् र प्रदेशलाई कृषिमा समृद्ध प्रदेश बनाउने छन् ।

अर्को सम्भावनाको क्षेत्र हो जडिबुटी । नेपालको जडिबुटी भारतले नुनको मूल्यमा लगेर हामीलाई सुनको मूल्यमा ओखती बेचेको छ । हामै आगनमा फलेको ओखती सडेर गएको छ । खै त्यसलाई न हाम्रो देशले चिन्न सक्यो न त हामी युवाले चिन्यौँ । यही नचिएका जडिबुडि चिनौं र स्वरोजगारका सम्भावनाहरुका ढोका खुलाआँ । मुस्ताड, मनाड, बागलुड, म्यारदी, तनहूँ..... कति छन् हिमाली जडिबुटी उत्पादनका क्षेत्रहरु । पाखामा नउमारिएका जडिबुटीहरूलाई बारीमा उमारैँ । जडिबुडि उत्पादनको कृषि हव संचालन गरैँ । जडिबुटी संकलनका उद्योगहरु खोलौं र त्यहाँ कामदारको माग गरैँ । हिमाली जिल्लाबाट संकलित जडिबुटीलाई निश्चित स्थान तोकैं र प्रशोधित उद्योग स्थापना गरैँ र रोजगारी दिलाआँ । प्रशोधित जडिबुडिबाट रसायनिक प्रतिक्रिया बनाई औषधी निर्माण गर्ने कम्पनी खोलौं । हेर्नुहोस् त के यति काम गर्न सकिदैन ? हजारौं यस्ता अध्ययन गरेका अब्बल नेपाली युवाहरु अरुको देशमा गएर यिनै काम गरी अर्काको देशलाई उभो लगाएका छन् भने आफै देशमा किन नगरुन् । अलिकति प्रदेश सरकारको इच्छा शक्ति, योजनाकारहरुको योजना, लगानीकर्ताहरुको थोरै लगानी मिसाउने हो भने साच्चै हामी जोसिला युवा युवतीहरुले मरिमेट्र उत्पादन गर्नेछौं उत्पादिन, निर्मित सबै ओखती राज्यका सम्बन्धित निकायले देश विदेशमा निर्यात गर्ने वातावरण मिलाए पुग्ने छ । अनि हुदैन त केही ? हुन्छ पक्कै हुन्छ ।

हामीसँग कति छन् छन् सम्भावनका अवसरहरु । पशुपालन र बेचविखन पनि हाम्रो अर्को उत्पादन र स्वरोजगारको क्षेत्र हो । यहाँ गाई, भैंसी, चौरी, भेडा, च्याङ्गा, कुखुरा, बाखा, बोका, कालिज, बट्राइ, हास.. आदि सबै खालका पशु चौपाय पाल्न मिल्ने ठाउँ र वातावरण प्रशस्त छ । दुधका लागि, मासुका लागि, अण्डाका लागि पालिने पशु चौपायबाट हामी आफै आत्मनिर्भर भई अन्य प्रदेश र विदेशमा समेत निर्यात गर्न सक्छौं । यसबाट युवाहरूलाई रोजगारको स्थापना नहुने कुरै भएन । एकल रूपमा नपाली सामुहिक, कम्पनीगत र सहकारीका रूपमा यी व्यवसाय संचालन गर्ने हो भने हामी प्रत्येक युवालाई आम्दानीको केन्द्र बनाउन सक्छौं तर राज्यले उत्पादन गरेका यी सामग्रीलाई विक्री वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउने पर्छ । पशु चौपाय पालनमा पनि उत्पादन बढी हुने खालका प्रजातीको विकास गरी वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्छ । अवश्य यस क्षेत्रमा पनि स्वरोगारको स्थापना हुनुको साथै प्रदेशमा आर्थिक समृद्धि हुनेछ ।

हाम्रो प्रदेशमा अन्य क्षेत्र पनि त्यतिकै रहेका छन् । काष्ठकलाको क्षेत्र, सिलाइ बुनाईको क्षेत्र, मूर्तिकलाको क्षेत्र, चित्रकलाको क्षेत्र, निगालो चोयाबाट बन्ने सामग्रीको विकास र सिपको क्षेत्रलाई पनि उत्तिकै महत्व दिई यिनीहरुको आधुनिकीकरण गरी प्रशस्त उत्पादन गर्ने र विक्री वितरण गर्ने खालको व्यवस्था राज्यले मिलाई युवाहरूलाई सिप, तालिमको व्यवस्थापन गर्नु पर्छ । यसबाट पनि स्वरोजगारीको स्थापना हुनेछ ।

प्रदेशमा पर्याप्यटनको सम्भावना निकै छ । यो रोजगारी स्थापनाको ठूलो क्षेत्र हो । योसँग होटल व्यवसाय, चित्रकला, काष्ठकला उत्पादनको व्यवसाय, यातायात व्यवसाय, ट्रैकिङ व्यवसाय, मनोरञ्जनका विभिन्न उपायहरुको व्यववाय, गीत सङ्गीतको क्षेत्र, जम्पिङ, च्यापिटिङ, विभिन्न खेलकुद, घोडसवार, र अन्य थुप्रै व्यवसायहरु सजिलै फस्टाउन सक्छन् । हजारौं युवा युवतीलाई सहभागि बनाउन सकिन्छ । यहाँ हिमाल पारीको गाउँ मुस्ताड मनाड हेर्न, हिमाल आरोहण गर्न, देशको एकमात्र सिकार आरक्षण ढोरपाटनमा सिकार खेल्न, गण्डकी प्रदेशका विभिन्न ठाउँमा भएका मठ, मन्दिर, देवालय आदिमा तीर्थाटन गर्न लाखौं पर्यटनहरु आउँछन् । यसलाई अझ बढाउन विभिन्न क्षेत्रमा होटेल व्यवसाय संचालन गर्ने, प्राकृतिक छाँगा, छहरा, भरना, ताल तैलैया त भइहाले तिनीहरुको सदुपायोग र संरक्षण गर्ने योजनाको साथै कृतिम खालका यस्ता मनोरञ्जनका क्षेत्रहरु

निमार्ण गरी आर्थिका आम्दानी बढाउन सकिन्छ । यस्तो खालको योजना, सिप, तालिम र सहुलियत ऋणको व्यवस्था राज्यले गर्नु पन्यो । लगानी गरेका युवाहरुको व्यपार व्यवसायको सुरक्षा, संरक्षण गर्ने, नियमन, अनुगमन गर्ने कमाउनेवाट करको दायरा फराकिलो बनाउने, नसक्नेलाई सहयोग गर्ने हो भने पक्कै प्रदेशको समृद्धि हुनेछ । लाखौं युवाहरु उत्पाद, विकास र व्यवसायमा तल्लीन भएर लाग्ने छन् । सबैले यही देशमा रोजगारी पाउने छन् । कोही रोजगारी दिने हुनेछन्, कोही रोजगारी गर्ने भेटिने छन् । क्षमता, योग्यता र सिप अनुसारको रोजगारी सबैले पाउने छन् विदेशी भूमिमा दुखले कोही पनि रोजगार खोज्न जाने अवस्था सिर्जना हुने छैन । यो योजना राज्यले मिहिन ढंगले लगाउने हो भने सफलता हासिल गर्न सकिन्छ ।

गण्डकी प्रदेशमा युवाहरुलाई रोजगार दिने थुप्रै यस्ता क्षेत्रहरु छन् । यहाँ आकार आकारका, विभिन्न रडका र कलाकारिताका ढुङ्गा उत्पादन हुने ढुङ्गा खानीहरु छन् । विश्वका विकसित देशमा महाङ्गो मूल्यमा निर्यात गर्न सक्ने त्याकत राख्ने कफी खेती, अलैची खेती, डार्गान खेती, ग्राउण्ड एप्लहरु उत्पादन हुन्छन् । नेपालको महाङ्गो जडिवुटी यासागुम्बा जुन लाखौं मुल्य पर्छ त्यो पनि यहि प्रदेशमा उत्पादन हुन्छ । पारिलो डाडामा माहुरीका भुण्ड हुने र मिठो अमृत रस प्रदान गर्ने माहुरी पालन यही गर्न सकिन्छ । तरकारी, खाध्यान्न, मासु, दुग्धजन्य पदार्थ, फलफुल, विभिन्न जातका माछापालन आदिवाट पनि स्वरोजगार स्थापना गरी आर्थिक फट्को मार्न सक्ने सम्भावना यस प्रदेशमा रहेको छ । यी क्षेत्रहरुको असली उत्पादन हुने ठाउँ पहिचान गरी युवाहरुलाई यस क्षेत्रमा आकर्षित बढाउन सकिन्छ । माथि भनेभै सामुहिक रूपमा होस वा कम्पनीका रूपमा खडा गरेर होस यी यस्ता चाखलागदा व्यवसायहरुमा युवाहरुलाई जानकारी गराउने, सिप प्रदान गर्ने, औजार उपलब्ध गराउने, लगानी गर्न उत्साहित गर्ने, उत्पादन भएका सामग्रीको खपत गर्ने वातावारण तयार गरिदिने, बिउविजन उपलब्ध गराइदिने हो भने युवाहरु कस्सिएर लाग्ने छन् र समृद्ध हुनेछन् ।

नेपाली युवालाई सिपको अभाव छ । कोरा किताबी ज्ञान प्रदान गर्ने गुरु जति पनि भेटिए तर व्यवहारिक र व्यवसायिक ज्ञान प्रदान गर्ने गुरुको खाचो छ । हाम्रो प्रदेशमा यस्ता विद्यालय खोलुन सबै प्रकारका ज्ञान र सिप एकै थलोबाट प्राप्त होस् । हातमा डिग्रीका सटिपिकेट होइन त्यसका ठाउँमा हातमा अब्बल खालको सिपको सटिपिकेट थमाइयोस् । सटिपिकेट छोपेर जागिर खोज्न होइन, जागिर दिने व्यवसाय खोज्न हिडून् । त्यस्ता सिप प्रदान गर्ने थलोमा विद्यार्थीको ठेलमठेल होस् । त्यस्ता सिप दिने गुरुले त्यही रोजगार प्राप्त गर्न । प्रदेशमा त्यस्ता उद्योगी होउन जसले आफै प्रदेशमा उत्पादन भएका कच्चा पदार्थबाट उद्योग संचालन गर्न । प्रदेशमा त्यस्ता व्यापारी होउन जसले आफैले उत्पादन गरेका सामानमात्र बेचुन् । प्रदेशमा त्यस्ता उपभोक्ता होउन आफुले उत्पादन गरेको सामग्री बेचेको पैसालेमात्र अन्य उपभोग्य सामग्री खरिद गर्न सक्न् । अनि हुनेछन् समृद्ध जनता र हुनेछ समृद्ध प्रदेश ।

यी माथिका जति जति सम्भावना छन् त्यति नै चुनौति पनि छन् । सम्भावनाका चाडलाई तेसाउन जति सजिलो छ । समाधानका उपायहरुलाई लागु गर्न अहिले कै अवस्थामा कठिन छ । तर हिलोको थुप्रोभित्र पनि सुन्दर कमल फुल सक्छ मात्र वातावरणको कमी छ, योजनाको कमी छ, सुरक्षाको कमी छ, ग्यारेन्टीको कमी छ, विश्वासको कमी छ, त्यो कमिलाई हटाउने नेतृत्वमा इच्छाशक्ति आओस् । योजना, लगानी, सुरक्षा, ग्यारेन्टी र इच्छाशक्तिलाई बढाएर विश्वासमा लिन सक्ने हो भने यहाँ कमी हुने केही छैन । थालिएका कामहरुको अवस्थाको अनुगमन नहुनाले नै यहाँका उद्योग, व्यवसाय, कृषि, साना तिना घरेलु उद्योग र ठूला उद्योगमा समस्या आएको हो । सबैभन्दा कमी यहाँ विश्वासको छ । विश्वास र भरोसा आजको युवामा जगाउनु आवश्यक छ । उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः । अर्थात श्लोक अनुसार व्यक्तिले मेहनत गरेर नै काम सिद्धी गर्दै इच्छा व्यक्त गरेर होइन । यहाँ मेहनतको खाचो पनि छ । विदेशमा गएर जस्तोसुकै काम गर्न तयार हुने तर आफ्नो देशमा भने चयन खोज्ने, काम गर्न लजाउने र अल्छी मान्ने यो प्रवृत्तिले हामी युवा पर्छि परेकै हो । अर्कोतिर हाम्रो देशमा जुन प्रशासनिक भमेला र कानुनी अपद्यारा छन् तिनीहरुको निराकरण गर्न निकै आवश्यक छ । सानातिना काम फत्ते गराउन ठूलो मेहनत गर्नु पर्ने, सोर्स फेर्स लगाउन पर्ने, पाटी र आफ्नो मान्छे हुनु पर्ने जस्ता यी समस्यालाई हटाउनै पर्छ । कागजको पहिलमा उद्योग, व्यवसाय खोलेर अनुदान भ्वाम पार्ने यो पद्धतिलाई प्रदेश प्रशासनले

शून्य सहनशीलता लिनै पर्छ । कडा निगरानीमा राखी आम्दानी र खर्चको अनुगमनलाई पार्दधिताको ऐनामा राखेर छल्ड्ग पानै पर्छ । सबै तह र तप्काका मानिसले मेरो प्रदेश, मेरो व्यवसाय, मेरो उद्योग, मेरो कृषि, मेरो पर्यटन भनेर जे छ, त्यसलाई मन, मुटु र हृदयमा राखेर लाग्ने हो भने पक्कै समृद्ध प्रदेश मात्रै होइन समृद्ध, सम्पन्न, राष्ट्र बनाउन सक्ने छौं । छलछाम र क्षणिकता र बढी महत्वकांक्षाले नै हामी नेपाली युवा युवती यसरी स्वरोजगार हुन नसकेको हो भन्ने महशुस गरेको छु ।

अन्त्यमा हाम्रो प्रदेशमा कोही पनि युवा रोजगारबाट विमुख हुन नपरोस भन्नका लागि सबै खालका अवसरहरूलाई अवलम्बन गर्नै पर्छ । हिमालका टाकुरा, पहाडका थुम्का र तराइको मैदानसम्म फैलिएको हाम्रो प्रदेशमा कुनै पनि सम्भावना यो गर्न असम्भव छ भन्ने नै छैन । सबै खालका उद्योग, व्यवसाय, कृषि, तरकारी, पशुपालन गर्न सकिन्दछ । हातमा हात काँधमा काँध मिलाउदै सबै युवालाई सानो तिनो पेशा व्यवसाय अवलम्बन गर्ने गराउने वातावरण मिलाउन आवश्यक छ । मात्रै इच्छा शक्ति, केही तौर तरिका, विधि, प्रविधि, सिप, लगानी र आयात निर्यातको प्रवन्ध मिलाउन सके पुग्छ । मुखमा राम राम बगलीमा छुरा नबनाई हृदयबाट नै कामको थालनी गर्नु पर्छ । यहाँ केही चुनौति पनि छन् । युवाहरूमा सानो तिनो भए पनि, थोरै भए पनि देशमै रोजगार गर्नु पर्छ भन्ने भावनाको विकास गराउने, लगानी गरी दिघकालिन सम्म उद्योग धन्दा संचालन गरी टिकाउने, उत्पादन गरेका सामग्रीको विक्री वितरण र निर्यात आयातको व्यवस्था गर्ने, क्षतिपूतिका लागि विमा र सहुलियतको व्यवस्थापन गर्ने, माटो, हावा पानी, जमिन आदिको परीक्षण गरी कहाँ कस्ता प्रकारका उत्पादन हुन् सक्छन् ती समस्यालाई समाधान गर्ने जस्ता थुप्रै चुनौतिहरू छन् । तिनीहरूको समाधान गरी अगाडि बढ्ने हो भने पक्कै प्रदेशका धेरै युवाहरूलाई देशमा नै स्वरोजगार बनाइ समृद्ध गाउँ, समृद्ध नगर, समृद्ध प्रदेश अनि सम्पन्न देश बनाउन सक्छौं .....

जय प्रदेश ।

पूर्णपति कडेल

ढोरपाटन न.पा. ५, बागलुड

जन्म : २०४९-१०-०२

नागरिकता नं. ७७५५

फोन नं. ९८४९९३५९०२ / ९८२९४०८९३२

ईमेल नं. purnapatikandel@gmail.com